

Dopisy Olgy psal Ivan Havel 25.11.2010 Mladá fronta DNES str. 12 Publicistika

Alice Horáčková Knihovna Václava Havla

Po bezmála třiceti letech, kdy v samizdatu jako kometa zazářily Havlovy Dopisy Olze, vycházejí příští týden poprvé knižně Dopisy od Olgy. Ale víc než manželka je v nich důležitý vězňův bratr. Dopisy od Olgy nejsou na řadě míst právě stravitelnou četbou - zasvěceně se tu probírá kvantová mechanika, metazkušenost, logické paradoxy i Bachovy fugy.

Je to bláznivá korespondenční tajenka z dob normalizačního vězeňství.

Václav Havel sice z vyšetřovací vazby v Ruzyni (1979) a z výkonu trestu v Heřmanicích a na Borech (1980 až únor 1983) psal Dopisy Olze, ale intenzivněji než s manželkou Olgou v nich diskutoval s bratrem Ivanem a filozofem Zdeňkem Neubauerem. Pak už asi nikoho nepřekvapí, že Dopisy od Olgy vlastně nepsala Olga.

Navěky ztracené listy?

A je to ještě složitější. Olga Václavovi sice psala, ale její listy se kamsi ztratily. **Václav Havel** si směl z listů z domova ponechávat jen novou poštu, tu starší musel odevzdávat vězeňské správě. Ta je sice po propuštění vrátila zpět adresátovi, ale co přežilo žalář, nepřežilo prezidentskou éru - nebo spíš sérii Havlových stěhování.

„Osud Olžiných listů je značně nejistý. Za každou zmínku o nich budeme vděční, nicméně po obsahové stránce jsou ty Ivanovy podstatnější,“ říká ředitel **Knihovny Václava Havla**, literární historik Martin C. Putna, který knížku Dopisy od Olgy inicioval. Naráží tak na okolnost, že Olga psala „málo, stručně a jen o praktických věcech“. Václav ji proto trochu peskoval, aby odpovídala častěji, podrobněji, víc. A pokud možno literárnějšími texty.

„Neskrývám, že mé poněkud protivně pedantičnosti trochu vadí jejich někdy poněkud znejasňující telegrafičnost, jejich malá systematickosti a kompoziční logika a značná ledabylost syntaktická, gramatická i grafická,“ trochu nevybíravě hodnotil manželčiny dopisy.

Na oslovení nesejde

Naopak velmi promyšlené texty mu do vězení zasílal jeho bratr Ivan, uznávaný vědec, který **Havla** inspiroval i k umělému jazyku ptydepe ve hře Vyrozumění. To on byl podle Putny skrytým adresátem dopisů, partnerem v „dialogu mezi bratry, onom skutečně filozofickém dialogu z vězení do vězení“. Čtenáře tedy v názvu mystifikují jak Dopisy Olze, tak Dopisy od Olgy, ale aspoň jednotně. Jsou v duchu české korespondenční literatury, Čapkových dopisů Olze, Kafkových Mileně.

Navíc **Havel** už ve vězení zjevně stylizoval své dopisy s ohledem na možnou publikaci, komponoval je jako svébytné literární dílo, kde na oslovení tolik nesešlo.

Ivanovy dopisy, zahuštěné výpisky z aktuální četby, odkazy na filmy (od Podzimní sonáty až po Vetřelce) i rozhovory, dlouhými filozofickými i fyzikálními úvahami, případně citovanými básněmi, mu zprostředkovávaly „svět za zdí“, jakkoli omezený.

Šifrovaně tam probleskovaly politické štvance, domovní prohlídky, kampaně Rudého práva či zprávy o vězněných přátelích. Když Ivan **Havel** vyřizoval pozdravy od Kamily (Bendové) a zmínil, že její manžel „prý kromě hraní šachů taky vyučuje logiku“, znamenalo to, že Václav Benda měl ve vězení příležitost zahrát si šachy a hodlal se povíciť v přednáškách z logiky. Nebo ještě jinak: „dětské hřiště“ například označovalo v bratrské hantýrce pláček, z kterého vězni mohli komunikovat s okolím.

Do korespondenční výměny se pochopitelně vnucovaly i ryze osobní události, konkrétně Havlovy zdravotní obtíže i smrt jeho otce. Zatímco v prvním dopise z června 1979 Ivan informoval, že otec „trošku marodí“, počátkem srpna už bylo po pohřbu.

Rozloučení s legendárním tvůrcem čtvrti na Barrandově a spolujeditelem paláce Lucerna mělo symbolický význam - zřejmě i z toho důvodu tam na příkaz StB nesměla zaznít hymna Kde domov můj. Pohřeb se v dopisech vrátil ještě jednou, a to prostřednictvím samizdatové knihy Ludvíka Vaculíka Český snář, která Ivana nadchla a podrobně z ní citoval.

„Snad Ti tento můj přehled umožní trochu se orientovat v Tvých vlastních myšlenkách. Olgu i mě Tvé úvahy velmi zajímají a situaci, ze které jsou psány - jakkoliv Ti ji nepřejem - lze považovat za mimořádně důležitou pro jejich přesvědčivost a váhu (nemluvě o jejich existenci),“ psal Ivan, který se usilovně snažil, aby mu bratr „duševně nezakrňel“. Podrobně referoval i o kritikách na vídeňskou

inscenaci Havlovy hry Horský hotel. Mezi nadšené recenze zařadil i jednu zdrcující, která dílo zavrhl jako „tvrdou masáž nudy“. Domníval se, že Havel byl tou dobou obrněn zvýšeným sebevědomím. Nebyl - a pro příště už Ivan do svých dopisů další negativní recenze přepisovat neměl.

I když Dopisy od Olgy nejsou na řadě míst právě stravitelnou četbou - zasvěceně se tu probírá kvantová mechanika, metazkušenost, logické paradoxy i Bachovy fugy - jde zároveň o výmluvnou zprávu o československém disentu a okruhu Havlových přátel, známých i intelektuálních spřízněnců. V tomto směru měl „vězeň“ výjimečné postavení: Anna Šabatová mu tlumočila rady své matky ohledně nemoci loktů, kterou trpěl, Radim Palouš psal o Bohu a smyslu dějin.

Zásadní taháky filozofa

Zhruba v polovině korespondence, a vlastně náhodou, ovšem do korespondence vstoupil nový - a jak se ukáže klíčový - „hlas“ věhlasného filozofa Zdeňka Neubauera. Ivan **Havel** mu totiž dal přečíst některé Václavovy dopisy s prosbou, zda by mu je opoznámkoval a poradil s některými náročnějšími pasážemi.

„No, já nic zlého netušil, napsal jsem Ivanovi takové štěky a přihrávky v domnění, že on opravdu si láme hlavu, jaká moudra bratrovi napsat do vězení,“ vzpomínal Neubauer v rozhovoru s M. C. Putnou. Své drzé poznámky považoval spíš za „taháky pro Ivana“, který je nicméně bez úprav a zjemňování vzal, opsal a poslal bratrovi - a ten se psychicky zhroutil. Neubauerovy komentáře v **Havlovi** vyvolaly pochybnosti a „totální zhnusení“ z vlastních úvahových dopisů: „Začly se mi najednou jevit jen jako neskutečné rozžvatlávání banalit“.

Neubauer to však tak rezolutně nemyslel: „Chudák Vašek v kriminále něco takového vychrlí, něco velmi autentického - no a teď na to dostane takhle tvrdou kritiku, kterou čte v té izolaci a bez kontextu.“

Ze své trudnomyslnosti se však **Havel** naštěstí brzy oklepal a po svém začal na Neubauerovy podněty odpovídat. Rozvinula se tak intenzivní, hluboká výměna o lidské existenci, odpovědnosti, zkušenosti, rezignaci, svobodné vůli a víře. Jakkoli spolu pokaždé nesouhlasí, tvoří tahle duchovní melodie jádro nejen Dopisů Olze, ale i těch od „Olgy“.

***

„Chudák Vašek v kriminále vychrlí ve svých textech něco velmi autentického - no a teď na to dostane takhle tvrdou kritiku, kterou čte v izolaci a bez kontextu.“